

Echtscheidingsmediation: Methode versus de persoon van de mediator

Martine de Voort

Mijn stelling is dat de methoden of technieken die de mediator hanteert, niet van het grootste belang zijn. Het belangrijkste vertrekpunt is de mediator zelf. Kan de mediator zichzelf inzetten als persoon in de verhouding met de cliënten.

Deze stelling is gebaseerd op mijn eigen ervaringen in de loop van de jaren.

In 1995 ben ik beëdigd als advocaat. Eind jaren '90 volgde ik de opleiding scheidingsbemiddelaar bij de Vereniging voor familierechtadvocaten en scheidingsbemiddelaars (vfas). Ik werkte vanaf 1998 tot en met 2003 samen met en in de praktijken van mr. C.A.R.M van Leuven en prof. dr. G.P. Hoefnagels. Van 2005 tot en met 2008 heb ik de opleiding professionele communicatie bij Phoenix opleidingen gevolgd.

Van huis uit ben ik jurist en een jurist heeft geleerd om methodisch te werken: wet, rechtspraak en vervolgens analyseren. Hoefnagels heeft een methode ontwikkeld voor een mediator bij scheidingszaken die is uitgewerkt door Van Leuven. De uitwerking van deze methode heb ik van dichtbij meegemaakt en daarmee mocht ik in de experimentele fase al werken. Met deze methode werk ik nu hoofdzakelijk. In de opleiding professionele communicatie leerde ik hoe essentieel het is om echt bij mezelf naar binnen te gaan en de cliënten te ontmoeten op de diepere laag.

Welke methode de mediator ook gebruikt, de methode biedt een raamwerk en structuur en is een doelgericht middel. Er dient een balans tussen doelgerichtheid en doelgeleidheid te zijn. De methode mag niet tussen de werkelijke ontmoeting tussen de cliënten en de mediator instaan. Wibe Veenbaas schreef: *"Waar instrument en ontmoeting verward worden vertrekt de ziel. Zij is als een vogel, zij komt als zij zich geroepen voelt en landt in het nest van het aardse lichaam, als zij zich daar welkom, veilig en thuis voelt. Hoe kan ik iemand welkom heten, als de vogel in mij niet thuis is?"*⁹⁶

96 W. Veenbaas (2006), TA en Systemisch werk, *Tijdschrift voor Stroom transactionele analyse*, 1 jaargang 29, 3-8.

De methoden en technieken die ik als basis gebruik zijn neergelegd in het Handboek Scheidingsbemiddeling van Hoefnagels⁹⁷ en het boek Kind in bemiddeling van Van Leuven en Hendriks⁹⁸.

De methode Hoefnagels-Van Leuven is gebaseerd op methoden en technieken van andere professionals. Het is een plan, dat bestaat uit de volgende stappen⁹⁹.

1. Intake;
2. de twee verhalen: in elkaars aanwezigheid vertellen de partijen beurtelings over hun gezinnen van herkomst en het ontstaan en verloop van de relatie;
3. analyse van de manier waarop partijen met elkaar omgaan;
4. de scheidingsmelding¹⁰⁰;
5. inventarisatiefase, gegevens over inkomen, vermogen en pensioen worden door partijen verzameld en in de mediation gebracht;
6. beschrijving van de levensperspectieven van partijen;
7. onderhandeling;
8. overeenkomst.

Ten aanzien van de kinderen:

1. paraplugesprek¹⁰¹;
2. de vijf vragen ter inleiding van het door Van Leuven ontwikkelde zorgmodel (ouderschapsplan): 1. hoe was de situatie tijdens het huwelijk, 2. hoe gaat het feitelijk nu, 3. hoe stellen jullie je ideale situatie voor 4. wat moet er gebeuren om de problemen van nu op te lossen/te verminderen 5. hoe is het toekomstige ouderschap in te vullen?;
3. zorgmodel, ouders spreken met de kinderen;
4. bemiddelaar spreekt met de kinderen;
5. evaluatie;
6. kinderconvenant¹⁰².

In iedere stap worden technieken en (delen van) methoden toegepast, zoals:

- de scheidingsmelding;

97 G.P. Hoefnagels met medewerking van C.A.R.M. van Leuven/H.P.A.M. van Arendonk (2007) *Handboek Scheidingsbemiddeling. Een methode van recht en psychologie*. Deventer: Kluwer.

98 C.A.R.M. van Leuven en A. Hendriks (2005), *Kind in bemiddeling*. Amsterdam: SWP.

99 C.A.R.M. van Leuven en A. Hendriks (2005), *Kind in bemiddeling*, hoofdstuk 7. Amsterdam: SWP.

100 G.P. Hoefnagels met medewerking van C.A.R.M. van Leuven/H.P.A.M. van Arendonk (2007) *Handboek Scheidingsbemiddeling. Een methode van recht en psychologie*. Deventer: Kluwer.

101 G.P. Hoefnagels met medewerking van C.A.R.M. van Leuven/H.P.A.M. van Arendonk (2007) *Handboek Scheidingsbemiddeling. Een methode van recht en psychologie*. Deventer: Kluwer.

102 C.A.R.M. van Leuven en A. Hendriks (2005), *Kind in bemiddeling*, hoofdstuk 4 en 7. Amsterdam: SWP.

- hanteren van processen van verwerking van scheiding¹⁰³;
- het gebruik van de vijf bouwstenen van een relatie van Van Steenwegen¹⁰⁴;
- het communicatie- en ruziemodel van MacGillavry¹⁰⁵;
- de Transactionele Analyse;
- heretiketteren, samenvatten en weglaten;
- gestructureerd onderhandelen;
- rituelen in bemiddeling¹⁰⁶.

Aan de hand van een casus uit mijn praktijk beoog ik te verhelderen wat methodes en technieken een mediator kunnen bieden en hoe de mediator zichzelf als instrument kan inzetten. Uit onderstaande casus blijkt dat de methode Hoefnagels-Van Leuven stapsgewijs wordt gevolgd en dat (delen van) methoden en technieken gedurende het hele proces worden ingezet.

Na de intake, waarbij de bemiddelingsbereidheid werd uitgesproken en de bemiddelingsovereenkomst werd getekend, werd de mediation gestart met een beschrijving van het gezin van herkomst en de geschiedenis van de relatie. Daarbij werden een aantal basisafspraken gemaakt. Ieder deed zijn en haar eigen verhaal en wie niet aan het woord was, luisterde aandachtig. Partijen hoorden voor het eerst hoe de ander bepaalde gebeurtenissen in het verleden heeft beleefd, waardoor het zicht erop veranderde. Dit, en de scheidingsmelding die daarop volgde heeft de basis gelegd van het welslagen van de mediation en de wijze waarop partijen met elkaar het ouderschap kunnen invullen.

Over de gezinnen van herkomst vertelden partijen het volgende.

De man komt uit een gezin met een vader en moeder en twee jongere broers. Zijn vader werkte veel buitenshuis en zijn moeder zorgde hoofdzakelijk voor de kinderen en het huishouden.

Het was een sportief gezin. De man heeft op topniveau gezwommen. Met hem ging het voor de wind. Zijn ouders hadden weinig omkijken naar hem. Met zijn vader had hij veel strijd en botsingen. De man had het gevoel, dat hij het alleen moest doen. Hij staat onafhankelijk in het leven.

103 E. Kubbler-Ross (1995), *Lessen voor levenden-gesprekken met stervenden*, Amsterdam: Ambo 2000.

104 A. van Steenwegen, *Liefde is een werkwoord*. Tiel: Lannoo.

105 D. MacGillavry (2002), *Scheidingsbemiddeling, over techniek, strategie en attitude*. Houten: Bohn Stafleu Van Loghum.

106 B. Hellinger (2000), *De verborgen dynamiek van familiebanden*. Haarlem: Almira-Brecht; W.Veenbaas/J. Goudswaard (2002), *Vonken van Verlangen, systemisch werk, perspectief en praktijk*. Phoenix Opleidingen TA/NLP: Utrecht.

De vrouw komt uit een gezin met een vader en moeder. De vrouw heeft een jongere zus en een broertje. De vrouw vertelde dat zij de voornaam draagt van haar oudere zus, die bij de geboorte was overleden. Haar vader werkte buitenshuis en haar moeder zorgde hoofdzakelijk voor de kinderen en het huishouden.

Gaandeweg de mediation werden de scripten van partijen inzichtelijk. Een script is het gedrag dat we eens hebben aangeleerd omdat het onder de omstandigheden van toen het beste werkte. Het zal een combinatie zijn geworden van aangeboren eigenschappen en aangeleerde manieren. Een mens kent zowel positieve als negatieve miniscripts, afhankelijk van de situatie waarin hij/zij verkeert en de gereedschappen die hij/zij in de situatie heeft leren gebruiken.

In deze casus kwam bij de man het miniscript naar voren: "Ik heb niemand nodig, ik doe het alleen. Ik vertrouw niemand".

Bij de vrouw werd zichtbaar het miniscript: "Ik word niet gezien. Ik ben niet belangrijk"

Deze scripten vormden een basis waarop partijen elkaar hebben ontmoet, maar ook een basis waarop partijen elkaar in hun essentie hebben geraakt en wel zodanig dat een echtscheiding het uiteindelijke gevolg was.

Ik vroeg partijen waar zij elkaar gevonden hadden. De man beschreef, dat de vrouw hem zag en trots op hem was. Hij had het gevoel dat hij op handen werd gedragen. De vrouw beschreef, dat zij door de man werkelijk werd gezien in wie zij is en dat de man haar stimuleerde.

Uit de beschrijving van de geschiedenis van de relatie blijkt dat partijen zich in het begin samen sterk voelden. Zij beschreven een periode, waarin extern veel gebeurde, veel prikkels. Voor en met de buitenwereld hadden zij het goed. Zij hadden veel vrienden en gingen veel met familie om. Intern werd er niet veel samen gedaan. Activiteiten met zijn tweeën werden niet ondernomen. Tijd voor elkaar was er niet. Intimiteit was er al jaren niet meer.

Partijen hadden een zogenaamd takenhuwelijk. De man werkte aan zijn carrière en de vrouw zorgde hoofdzakelijk voor de kinderen. Zij hebben twee kinderen. Een dochter van 16 jaar en een zoon van 14 jaar.

Vier jaar geleden kwam er een derde in het spel. De man ging om met een andere vrouw, met wie hij lief en leed deelde. De man vertelde dat er geen sprake was van een affectieve relatie.

De vrouw beschrijft dat zij intens op haar ziel werd getrap. Ik voelde me in de steek gelaten. Hij heeft mij niet meer nodig. Ik ben onbelangrijk geworden.

Haar script: "ik wordt niet gezien" kwam in alle hevigheid naar boven. Zij had vanaf haar vroege jeugd dit gevoel wel gehad maar niet eerder had zij dit gevoel zo sterk gehad en werd zij zo geraakt. Voor haar was het niet mogelijk om dit gevoel in haar kwetsbaarheid aan de man kenbaar te maken. Liever bleef zij sterk en verweet de man zijn intense contact met die derde. De vrouw slaagde in de mediation erin om haar pure gevoel van verdriet te uiten. Dit was waar het voor haar werkelijk om ging.

Voor de man, die het in het leven "alleen moet doen", was het moeilijk om te bevatten dat de vrouw hem nodig had. Hoe kan iemand die "het alleen moet doen", bevatten wat het is om iemand nodig te hebben? De man was geneigd om het op een bondje met de mediator te gooien. Een veel gemaakte opmerking van de man was: "ik vertrouw niemand". De mediator antwoordde: "ik ben niet tegen je", waarop de man antwoordde: "dat doet mij zoveel goed".

Daarnaast was voor de man (en ook voor de vrouw) de buitenwereld belangrijk. Hij stond dan niet in zijn werkelijke kracht en kon niet "stop" zeggen. Mensen liepen dan over hem heen. Dit hoorde je aan zijn stem en zag je aan zijn lichaamshouding. Als de man vertelde wat hij met zijn zoon deed: kamperen en hutten bouwen en wat hij zelf met zijn vader deed: ook kamperen en hutten bouwen, werd hij stevig. Hij ging rechtop zitten met beide benen op de grond en keek je recht aan. Zijn stem werd vast.

Door in deze kracht te komen lukte het de man om het gevoel van de vrouw op te pakken en zag hij dat de vrouw hem nodig had en dat het voor de vrouw zo belangrijk was dat zij gezien werd. De vrouw werd hiermee in haar essentie gezien. De vrouw liet vervolgens de man merken dat ze de man steunde, dat hij het niet alleen hoefde te doen en dat zij samen sterk stonden. Ook de man werd in zijn essentie gezien. Partijen kwamen op een diepere laag, het ging echt ergens om, en het werd het stil.

De stilte maakte de weg vrij voor de scheidingsmelding. De scheidingsmelding is: "de boodschap van de ene aan de andere echtgenoot dat hij of zij wil scheiden. De scheidingsmelding is pas voltooid als zij door de ander is gehoord, en hij/zij heeft laten blijken dat deze begrepen heeft dat de ander wil scheiden en deze daarop, ook emotioneel, heeft gereageerd (prof. G.P. Hoefnagels)."

De vrouw sprak de volgende scheidingsmelding uit. "De scheiding is definitief. Ik wil in ieder geval een time-out. Geen ruzie, rust voor jou, de kinderen en mij. Ik heb altijd gedacht samen oud te worden, samen grootouders en samen met de kinderen naar het altaar. Nu even niet. Het is zo definitief. Ik was super trots op je, wat was je een stoere vent. De laatste jaren niet meer. Ik hou nog wel van je want ik vind je een superouder, een supervader. Dat we goede afspraken kunnen maken, dat weet ik gewoon. Ik denk dat het tijd is om afscheid te nemen van

elkaar maar ook aan ons zelf moeten denken. Ik ben zo ongelofelijk gekwetst. De relatie is op. Daarom is het goed dat we een punt achter ons huwelijk zetten. Ik denk, nee: ik weet en ik ben ervan overtuigd dat je mij hebt laten groeien. Ik voel me ook heel sterk, ik ben trots op mezelf dat ik die knoop heb doorgesneden. Ik was er zo trots op om jouw naam te dragen. Weet je nog in het begin, de eerste huwelijksdag, toen ik de telefoon opnam. Dat gaat ook anders worden. Alleen maar mijn voornaam denk ik. Er is teveel gebeurd. Daarom wil ik je van je scheiden. Er was geen liefde meer. Geen basis meer. De kinderen hebben het recht om te weten dat wij gaan scheiden. Je hebt mij laten groeien. Maar nu moet ik op eigen benen staan PUNT."

De man reageerde daarop als volgt: "Ik respecteer jouw keuze. Ik maak me zorgen over onze toekomst. Ik vind het vreselijk voor ons allemaal. Ik denk dat we hier eigenlijk nog niet aan toe zijn omdat we nu aan het praten zijn en aan het luisteren. Ik snap, nee, ik denk dat het goed is om in deze periode goede afspraken te maken. Al wat waar wij verantwoordelijk voor zijn moeten we zo goed mogelijk invullen. Wij bepalen wat er moet gebeuren. Ook naar de kinderen. De meningen van anderen moeten we buitensluiten. Ik wil dat we zelf richting geven, naar elkaar, naar de toekomst. Ik snap dat we naar een convenant toe moeten gaan. Duidelijkheid in de vorm van een paraplugesprek. Duidelijkheid gaan uitstralen. Dat we dit samen doen, samen beslissen en dat anderen kunnen zeggen, dat doen ze goed. De afgelopen week zijn wij voor het eerst in twee jaar tijd, misschien wel in achttien jaar tijd gaan praten en onze verantwoordelijkheid gaan nemen. Omdat het duidelijk is wat we van elkaar verwachten. Dit heeft de allerhoogste prioriteit. Onze kinderen hebben de allerhoogste prioriteit. Al het andere is ondergeschikt. Belangrijk is dat we een goede regeling voor de kinderen treffen waar we jaren plezier van hebben. Dat is wat ik hierop wil zeggen. Wat ik al zei, misschien is een echtscheiding te vroeg maar onvermijdelijk."

De aandacht voor de geschiedenis van de partnerrelatie, het gezin van herkomst van beide partijen en de scheidingsmelding is bepalend geweest voor het verdere verloop van het proces

Tijdens de mediationgesprekken is er veel gebeurd met partijen. Nadat zij jarenlang niet echt met elkaar konden praten, konden partijen voor het eerst naar elkaar luisteren en horen hoe ieder afzonderlijk de partnerrelatie ervoer. Nadat partijen inzicht gekregen hadden in elkaars patronen, overtuigingen en onderliggende ervaringen ontstond er in de wijze waarop zij met elkaar communiceerden een ontspanning en verzachting. Daarbij is getracht om in de communicatie verbetering te brengen door een aantal basisregels toe te passen. De ouderrol kon nader worden ingevuld. Het zorgmodel en een evaluatie van het zorgmodel zijn besproken.

Door bij mezelf rust te nemen, bij mezelf naar binnen gaan en af te wachten kon ik partijen helpen om bij zichzelf naar binnen te gaan en los van oude patronen met elkaar te praten.

De inzet van methoden en technieken waarbij ik keer op keer mezelf inzette als instrument hebben partijen en hun kinderen verder geholpen: over belangrijke zorgtaken hebben partijen overeenstemming met elkaar bereikt. Partijen waarderen elkaar als ouders en gunnen elkaar een plek in het leven van hun kinderen. Tijdens de mediation heeft een verbetering van de communicatie plaatsgevonden. Partijen slaagden er nog niet altijd in om patronen te doorbreken. Beide gaven aan dat zij zich bewust zijn van de patronen en blijven zich inzetten om deze patronen te doorbreken.

In deze casus heb ik de door Hoefnagels ontwikkelde en door Van Leuven uitgebalanceerde methode toegepast. Deze methode geeft als basis een houvast. Echte verdieping wordt pas bereikt als de mediator werkelijk aanwezig kan zijn in de ontmoeting. Veenbaas schrijft hierover: *"De relatie biedt een bedding, waar de rivier doorheen kan stromen."* Er komt beweging en het mediationproces gaat stromen.